

Το Μέλλον της Ελληνικής Κεντροαριστεράς

Γρηγόρης Θ. Παπανίκος

Κείμενα Εργασίας
01/2022

Αθήνα, 2 Ιανουαρίου 2022

Η σειρά αυτή αποτελείται από κείμενα εργασίας του Γρηγόρη Θ. Παπανίκου. Εκφράζουν αποκλειστικά προσωπικές απόψεις χωρίς να έχουν υποστεί τη βάσανο των επιστημονικών κρίσεων. Επίσης, από φιλολογικής άποψης, το κείμενο δεν είχε την τύχη της μέριμνας των επαϊόντων επιμελητών κειμένων. Η σειρά δεν έχει κάποιο συγκεκριμένο σκοπό ούτε εμπεριέχει μία και μόνο θεματολογία.

Γρηγόρης Θ. Παπανίκος

Το Μέλλον της Ελληνικής
Κεντροαριστεράς

Κείμενα Εργασίας
01/2022

Αθήνα, 2 Ιανουαρίου 2022

eISBN: 978-960-598-302-4

Published by the Athens Institute for Education and Research (ATINER)

Τρόπος Αναφοράς (Προτεινόμενος):

Παπανίκος, Γ.Θ. (2022) *Το Μέλλον της Ελληνικής Κεντροαριστεράς*.
Κείμενα Εργασίας, 01/2022.

© 2022 Γρηγόρης Θ. Παπανίκος, Χαλκοκονδύλη 9, 10677 Αθήνα.

τηλ: 210 3634210 | φαξ: 210 3634209 | e: president@atiner.gr

Οι πρόσφατες εσωκομματικές εκλογές του ΠΑΣΟΚ και η ανάδειξη ενός νέου προσώπου στην ηγεσία του κινήματος αναπτέρωσαν τις ελπίδες όλων εκείνων που θεωρούν ότι ένα δυνατό κόμμα της κεντροαριστεράς θα ήταν χρήσιμο για την Ελλάδα. Το μεγάλο πρόβλημα της απουσίας του νέου αρχηγού από την κοινοβουλευτική διαδικασία αν και θα μπορούσε να λυθεί με έναν δοκιμασμένο σε άλλες χώρες --με άλλα πολιτικά ήθη είναι αλήθεια-- δεν τέθηκε καν στο τραπέζι. Τον τρόπο λύσης τον έχω ήδη παρουσιάσει στο Παπανίκος (2021β). Το μέλλον θα δείξει πόσο σημαντικό είναι αυτό. Ωστόσο, αυτό το θέμα δεν εξετάζεται στο παρόν κείμενο εργασίας.

Το ερώτημα που θα προσπαθήσω να απαντήσω εδώ είναι αν έχει μέλλον η ελληνική κεντροαριστερά και πιο συγκεκριμένα αν έχει μέλλον το ΠΑΣΟΚ ως ένας πιθανός φορέας έκφρασης του κεντροαριστερού πολιτικού χώρου. Το ΠΑΣΟΚ¹ είναι δημιούργημα των ιδιαίτερων συνθηκών που διαμορφώθηκαν μετά τον ελληνικό εμφύλιο² που δεν εξετάζω στο παρόν άρθρο. Θα εστιαστώ στο μέλλον, χρησιμοποιώντας κάποια στοιχεία του παρελθόντος, και κάνοντας κάποιες αυθαίρετες υποθέσεις.

Ο χώρος της κεντροαριστεράς διεκδικείται σήμερα από δύο πολιτικούς σχηματισμούς που ως δύναμη στο ελληνικό κοινοβούλιο αποτελούν τη δεύτερη και τρίτη ομάδα, μετά την κυβερνώσα παράταξη της Νέας Δημοκρατίας. Το δεύτερο κόμμα της Ελληνικής Βουλής, ο ΣΥΡΙΖΑ, είχε μία ενδιαφέρουσα ανέλιξη, διότι πολλοί θεωρούν ότι μπορεί να την αντιγράψει ο νέος αρχηγός του ΠΑΣΟΚ. Ποια είναι αυτά τα χαρακτηριστικά αυτής της ανέλιξης; Πρώτον, ο αρχηγός του ΠΑΣΟΚ είναι σχετικά νέος στην ηλικία, όπως ήταν και ο αρχηγός του ΣΥΡΙΖΑ. Δεύτερον, οι φίλοι του χώρου έχουν έντονα αντιδεξιές πεποιθήσεις, οι οποίες δεν εστιάζονται τόσο πολύ σε ιδεολογικές διαφοροποιήσεις όσο σε ιστορικές

---

¹Περί ΠΑΣΟΚ έχω αναφερθεί εκτενέστατα στα δύο βιβλία μου, Παπανίκος (2014) και Παπανίκος (2019).

²Στο βιβλίο μου *Ο Ελληνικός Εμφύλιος της Δεκαετίας του 1940*, έχω εξετάσει, βασιζόμενος στη διεθνή θεωρητική και εμπειρική βιβλιογραφία, με κάθε δυνατή λεπτομέρεια τις πιθανές αιτίες αυτού του εμφυλίου πολέμου (Παπανίκος 2020).

διαφορές που αφορούν πρόσωπα και όχι πολιτικές. Σε πολλές περιπτώσεις προσδιορίζονται με την προσκόλλησή τους σε πρόσωπα και έτσι αποκαλούνται Παπανδρεϊκοί, Καραμανλικοί και Μητσοτακικοί.

Ο νυν πρωθυπουργός της Νέας Δημοκρατίας, όπως και ο προηγούμενος του ΣΥΡΙΖΑ, στηρίζονται σε ένα μεγάλο βαθμό σε αυτούς που αποκαλούνται Παπανδρεϊκοί, Καραμανλικοί και Μητσοτακικοί. Στις πολιτικές εξελίξεις που ακολούθησαν την υπογραφή του μνημονίου από την τότε κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, μέρος των μελών και φίλων του ΠΑΣΟΚ μετακινήθηκε προς τον ΣΥΡΙΖΑ, με αποτέλεσμα ο ΣΥΡΙΖΑ να γίνει η αξιωματική αντιπολίτευση το 2012. Είχε δε να αντιμετωπίσει κάτι σχετικά πολύ εύκολα για ένα λαϊκίστικο κόμμα³ που είναι ο ΣΥΡΙΖΑ: μία κυβέρνηση συνεργασίας Νέας Δημοκρατίας-ΠΑΣΟΚ. Όπως ήταν αναμενόμενο, ο ΣΥΡΙΖΑ έγινε κυβέρνηση στις εκλογές του Ιανουαρίου 2015, χρησιμοποιώντας την εκλογή του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας για να ρίξει την κυβέρνηση συνεργαζόμενος με ένα λαϊκίστικο κόμμα της δεξιάς.⁴ Αλλά η σύνθεση και ο ισχνός αριθμός της κοινοβουλευτικής του ομάδας ήταν τέτοιος που γρήγορα θα προκήρυσσε νέες εκλογές, όπως είχα προβλέψει το βράδυ των εκλογών (Papanikos 2015). Και αυτό έπραξε τον Σεπτέμβριο του

---

³Περί των χαρακτηριστικών των λαϊκίστικών κομμάτων στην Ευρώπη –δεξιών και αριστερών–, βλ., Colonescu (2022) αλλά και τη δική μου εισαγωγή στην ειδική έκδοση του περιοδικού *Athens Journal of Social Sciences* με θέμα «Δημοκρατία και Πολιτική» (Papanikos 2022b).

⁴Ότι ο Πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ θα γινόταν πρωθυπουργός το είχα προβλέψει στο βιβλίο μου *Η Οικονομική Κρίση της Ελλάδος: Μία Ταξική Ανάλυση Υπέρ των Μνημονίων*, που κυκλοφόρησε πριν τις εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Μάιο του 2014. Μάλιστα στη σ. 147 είχα προβλέψει και το δημοψήφισμα, επί λέξει έγραφα τα εξής: «Ένα είναι σίγουρο: ο πρωθυπουργός και να ήθελε, δεν μπορούσε να αποφύγει το μνημόνιο. Όσο για την βλακεία του δημοψηφίσματος, όταν χρωστάς στους ξένους δεν ζητάς να γίνει δημοψήφισμα στην Ελλάδα, αλλά στους πολίτες των χωρών που χρωστάς. Και επειδή η ανοησία είναι διακομματική, το ίδιο βλακώδες είναι το δημοψήφισμα που θα ζητήσει ο ΣΥΡΙΖΑ αν κερδίσει τις εκλογές. Θα βάλει τους Έλληνες να ψηφίσουν ναι ή όχι στο μνημόνιο ή στη συμφωνία ή στο ευρώ ή σε ό,τι τον βολεύει. Και το εννοεί αυτό ως δημοκρατία. Και η γερμανική κυβέρνηση θα κάνει δημοψήφισμα αν συμφωνεί ο λαός της να χαρίσει τα δάνεια στους Έλληνες. Και θα έχουμε όχι στην Ελλάδα και όχι στην Γερμανία. Και τα δύο πολύ δημοκρατικά αποτελέσματα θα είναι και θα πρέπει να γίνουν αποδεκτά. Καλά ξεμπερδέματα. Τελικά, η Ελλάδα έχει πραγματική αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Σε κάθε χρονική στιγμή εκλέγει τους πολιτικούς που της αξίζουν. Είναι η πεμπτουσία της πραγματικής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας! Και η Ελλάδα την έχει!» (Παπανίκος 2014).

ίδιου έτους! Φυσικά το 2019 έχασε πανηγυρικά τις εκλογές από τη Νέα Δημοκρατία, διότι πολλά ψέματα ειπώθηκαν.⁵

Γιατί το ΠΑΣΟΚ έχασε μεγάλο αριθμό ψηφοφόρων προς τον ΣΥΡΙΖΑ; Ο Πίνακας 1 δείχνει τον αριθμό των ψηφοφόρων που έχασε το ΠΑΣΟΚ από τις εκλογές του 2009 μέχρι και τις τελευταίες του 2019.

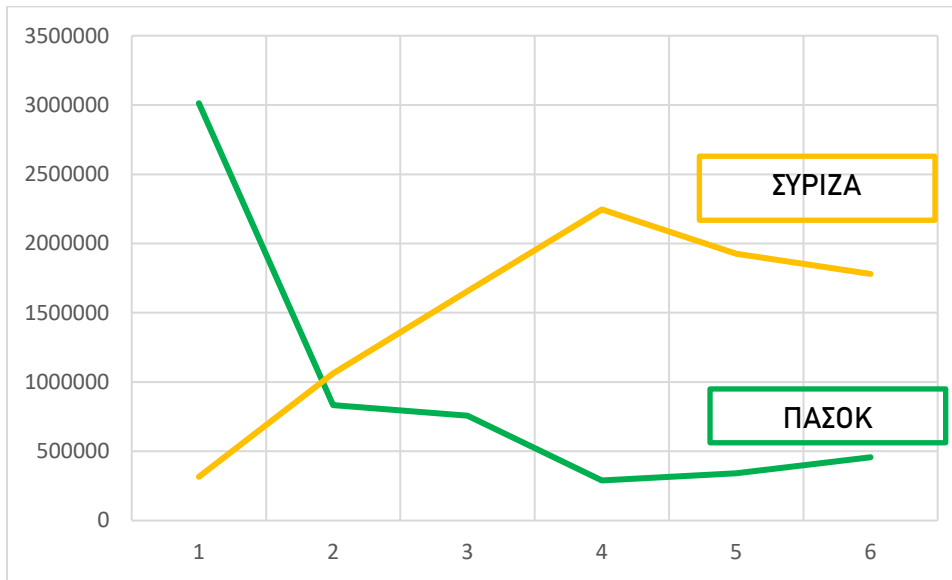
Πίνακας 1. Αριθμός Ψηφοφόρων ΠΑΣΟΚ και ΣΥΡΙΖΑ

	Εκλογές	ΠΑΣΟΚ	ΣΥΡΙΖΑ
1	2009	3.012.542 (43,92%)	315.665 (4,60%)
2	2012 (Μάιος)	833.452 (16,78%)	1.061.928 (18,85%)
3	2012 (Ιούνιος)	756.024 (12,28%)	1.655.022 (26,89%)
4	2015 (Ιανουάριος)	289.469 (4,68%)	2.245.978 (36,34%)
5	2015 (Σεπτέμβριος)	341.732 (6,28%)	1.926.526 (35,46%)
6	2019	457.623 (8,10%)	1.781.057 (31,53%)

Αν και δεν φαίνεται ξεκάθαρα στον Πίνακα 1, η σχέση ψήφων ΠΑΣΟΚ/ΣΥΡΙΖΑ είναι αρνητική με έναν αρνητικό συντελεστή συσχέτισης $-0,9172$. Αυτό φαίνεται πιο ξεκάθαρα στο Γράφημα 1. Ότι έχανε το ΠΑΣΟΚ, το κέρδιζε ο ΣΥΡΙΖΑ. Και επειδή το τετράγωνο του συντελεστή συσχέτισης είναι ο συντελεστής προσδιορισμού και με κάθε επιφύλαξη λόγω του ισχνότατου αριθμού των βαθμών ελευθερίας απόρροια του μικρού αριθμού των παρατηρήσεων, τότε θα μπορούσε να ειπωθεί πως ότι έχανε το ΠΑΣΟΚ κατά περίπου 4/5, το κέρδιζε ο ΣΥΡΙΖΑ.

⁵Σε ό,τι αφορά τη Νέα Δημοκρατία και την επικείμενη νίκη της στις επόμενες εκλογές, το είχα αναφέρει σε μία κριτική που έκανα στο οικονομικό πρόγραμμα της Νέας Δημοκρατίας το 2016 (Παπανίκος 2016).

Γράφημα 1. Αριθμός Ψηφοφόρων ΠΑΣΟΚ και ΣΥΡΙΖΑ

Το ΠΑΣΟΚ έχασε ψηφοφόρους λόγω της πολιτικής ανικανότητας του αρχηγού του. Έκανε τρία μεγάλα σφάλματα που συρρίκνωσαν το ΠΑΣΟΚ και απαξίωσαν και τον ίδιο παρόλη τη μεγάλη κληρονομιά του ονόματος (από τον παππού του) και του επωνύμου (από την οικογένεια) που έφερε.

Το πρώτο λάθος ήταν που πολιτεύθηκε στις εκλογές του 2009 με το σύνθημα «λεφτά υπάρχουν», γνωρίζοντας ότι όταν θα αναλάμβανε πρωθυπουργός δεν θα είχε αυτά τα λεφτά και θα έπρεπε να τα μαζέψει. Δεν τα μάζεψε. Ο σωστός ισχυρισμός του ότι είχε πει «λεφτά υπάρχουν αν...», τον κάνει ακόμη πιο ανίκανο, διότι το «αν» αφορούσε δικές του ενέργειες που δεν μπόρεσε να κάνει. Στις κοινοβουλευτικές δημοκρατίες δεν σου δίνουν οι ψηφοφόροι άπειρο χρόνο να κάνεις τα «θα» σου και αν αυτά απαιτούν μακροχρόνια «αν», τότε πολύ γρήγορα καταρρέεις, ο ίδιος και το κόμμα σου.

Το δεύτερο λάθος ήταν ότι πέρασε το μνημόνιο στη Βουλή με την απλή πλειοψηφία και όχι με την ενισχυμένη, όπως κάποιοι μέσα από το κόμμα του διατείνονται ότι του το είχαν προτείνει.

Το τρίτο λάθος ήταν που δεν έκανε δημοψήφισμα ή δεν προκήρυξε εκλογές πριν συνεργαστεί σε μία κυβέρνηση με τη συμμετοχή της Νέας Δημοκρατίας και με έναν πρωθυπουργό κοινής αποδοχής.

Τα παραπάνω λάθη του αφορούσαν τη θητεία του ως πρωθυπουργός. Σε προσωπικό επίπεδο πλέον έκανε και το χειρότερο λάθος που διέσπασε το κόμμα του, ίδρυσε ένα άλλο κόμμα που δεν κατάφερε να μπει στη Βουλή στις πρώτες εκλογές του 2015. Το ενδιαφέρον για την πολιτική αριθμητική που θα ακολουθήσει είναι ότι σε αυτές τις εκλογές το κόμμα του έλαβε 152.557 ψήφους ή το 2,47% του συνόλου. Και σε συνέχεια όλων των παραπάνω, διεκδίκησε την αρχηγία του ΠΑΣΟΚ ξανά το Δεκέμβριο του 2021, όντας ανίκανος να κινητοποιήσει τους ψηφοφόρους που τον είχαν ακολουθήσει στο κόμμα που έφτιαξε.

Μπορεί το ΠΑΣΟΚ να επαναφέρει τους ψηφοφόρους που έχασε προς τον ΣΥΡΙΖΑ; Η απάντηση εξαρτάται από το αν η μετακίνηση θεωρηθεί μόνιμη ή προσωρινή. Αν είναι μόνιμη, τότε δεν θα επιστρέψουν. Αν είναι προσωρινή, τότε μπορεί να επιστρέψουν αν το ΠΑΣΟΚ πείσει ότι (α) είναι κόμμα εξουσίας και (β) δεν θα συνεργαστεί ξανά με τη Νέα Δημοκρατία. Η συνθήκη (α) είναι η πιο σημαντική. Πάντως και οι δύο αυτές προϋποθέσεις εξετάζονται παρακάτω.

Ας ξεκινήσω με τη (β) προϋπόθεση. Οι ψηφοφόροι του ΠΑΣΟΚ που έφυγαν δεν είναι ενάντια στη δεξιά γενικά αλλά ενάντια στη Νέα Δημοκρατία. Αν είχαν μία αμιγή κεντροαριστερή ιδεολογία ποτέ δεν θα δεχόντουσαν τη συνεργασία του ΣΥΡΙΖΑ με ένα ακροδεξιό κόμμα, όπως με αυτό που συνεργάστηκε τον Ιανουάριο του 2015 και στη συνέχεια το Σεπτέμβριο του 2015.

Σε αντίθεση με το ΠΑΣΟΚ το 2012, ο ΣΥΡΙΖΑ, το 2015, είχε την επιλογή να συνεργαστεί με ένα μη δεξιό κόμμα αλλά επέλεξε το δεξιό. Μάλιστα το 2015 είχε δύο τέτοιες επιλογές κομμάτων, το ΠΑΣΟΚ και το ΠΟΤΑΜΙ. Τι ένωνε το κόμμα της άκρας δεξιάς με το κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ; Κοινός παράγοντας των δύο κομμάτων ήταν ο λαϊκισμός που έδινε τα πάντα σε όλους, γνωρίζοντας ότι

τίποτε από αυτά δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί. Και φυσικά δεν πραγματοποιήθηκαν. Παρ' όλα αυτά, οι ψηφοφόροι του δεν συγκινήθηκαν. Γιατί; Η απάντηση βρίσκεται στην προϋπόθεση (α) που έχει και μεγαλύτερο ενδιαφέρον και εξετάζεται παρακάτω.

Αν το ΠΑΣΟΚ δεν δείξει ότι είναι κόμμα εξουσίας, δεν θα έχει καμία ελπίδα να αντικαταστήσει τον ΣΥΡΙΖΑ ως γνήσιος και ιστορικός εκπρόσωπος της κεντροαριστεράς της Ελλάδος που θεωρητικά είναι. Τα αποτελέσματα των εσωκομματικών εκλογών δεν ευνοούν τη μετακίνηση ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ από το ΣΥΡΙΖΑ στο ΠΑΣΟΚ. Φαίνεται, ότι η μετακόμιση προς το ΣΥΡΙΖΑ είναι μόνιμη, τουλάχιστον όσο ο ΣΥΡΙΖΑ φαίνεται να είναι κόμμα εξουσίας. Ο ΣΥΡΙΖΑ το μόνο που έχει να κάνει είναι να περιμένει την αναμενόμενη φθορά της Νέας Δημοκρατίας.

Όπως είχα γράψει και επιχειρηματολογήσει στα άρθρα μου, Παπανίκος (2021α) και Ραπανίκος (2022α), ο πρώην πρωθυπουργός του ΠΑΣΟΚ που ήρθε δεύτερος στις εσωκομματικές εκλογές τις έχασε διότι δεν κατάφερε να κινητοποιήσει τις δικές του δυνάμεις που θεωρητικά είχε όπως φάνηκε στις εκλογές του Ιανουαρίου 2015 που πολιτεύθηκε με το δικό του κόμμα. Κάνοντας την υπόθεση εργασίας ότι πολλοί ψηφοφόροι του επέλεξαν να ψηφίσουν ΣΥΡΙΖΑ για πολλούς λόγους αλλά ο πιο σημαντικός ήταν ότι πολλά δικά του στελέχη που αυτός ανέδειξε και αξιοποίησε στο ΠΑΣΟΚ μετακινήθηκαν προς το ΣΥΡΙΖΑ, λαμβάνοντας ως αντάλλαγμα για την «προδοσία» τους υπουργικές καρέκλες και άλλα αξιώματα.⁶ Αυτοί «κουβάλησαν» και ψηφοφόρους που

---

⁶Ένας από αυτά τα στελέχη που έγινε και υπουργός της πρώτης κυβέρνησης λαϊκίστικης αριστεράς και δεξιάς με πρωτοβουλία της αριστεράς, φίλος μου, με ρώτησε, σε τυχαία συνάντηση, «που βρίσκεσαι», εννοώντας «πώς είμαι». Εγώ, του απάντησα, είμαι στο ΠΑΣΟΚ. Και αυτός χαριτολογώντας μου απάντησε και εγώ στο ΠΑΣΟΚ είμαι. Ένας φίλος και συγγενής μου από αυτούς που έφυγαν που έγινε και πρωτοκλασάτος υπουργός του ΣΥΡΙΖΑ, μου ανέφερε ότι ο ΣΥΡΙΖΑ έγινε ΠΑΣΟΚ. ΑΝ αυτή η νοοτροπία διέπει και ένα μεγάλο μέρος των ψηφοφόρων των πρώην ΠΑΣΟΚ που ψήφισαν ΣΥΡΙΖΑ, τότε πολύ δύσκολα αυτοί θα επιστρέψουν στο ΠΑΣΟΚ όσο η συνθήκη (α) ισχύει. Η επιστροφή έγινε ακόμη πιο δύσκολη με την εκλογή του νέου αρχηγού του ΠΑΣΟΚ, του οποίου πολλοί από τους συνεργάτες του καθώς και ο ίδιος, κουβαλούν από το συνδικαλιστικό τους παρελθόν και προσωπικές διαφορές.

φαίνεται ότι δεν επέστρεψαν για να ψηφίσουν τον πρώην πρωθυπουργό στις εσωκομματικές εκλογές του Δεκεμβρίου του 2021, όπως πολλοί ανέμεναν. Φαίνεται ότι το πολιτικό κεφάλαιο του πρώην πρωθυπουργού έχει χαθεί ανεπιστρεπті. Στις εκτιμήσεις που είχα κάνει υπέθεσα ότι αν ο πρώην πρωθυπουργός μπορούσε να κινητοποιήσει ένα μεγάλο μέρος των ψηφοφόρων του, τότε θα ψήφιζαν στις εσωκομματικές εκλογές τουλάχιστον 300 χιλιάδες και με αυτό τον αριθμό θα έβγαινε πρώτος αν και με μικρή διαφορά από τον δεύτερο. Αν ψήφιζαν περί τις 350 χιλιάδες θα έβγαινε πρώτος με διαφορά, αλλά θα χρειαζόταν και δεύτερος γύρος. Αν δε ψήφιζαν 400 χιλιάδες, τότε θα έβγαινε νικητής από τον πρώτο γύρο.

Ερμηνεύω αυτή την αποτυχία να κινητοποιήσει τον κόσμο του ως μία ένδειξη της μόνιμης μετακίνησης των ψηφοφόρων του στο ΣΥΡΙΖΑ. Η ήττα του θα έχει ως αποτέλεσμα, εκτός των άλλων, και την μη επιστροφή των φιλικά προσκείμενων σε αυτόν στελεχών που προσχώρησαν, σε διάφορες χρονικές στιγμές, στο ΣΥΡΙΖΑ. Έχει διαμορφωθεί ένα κλίμα από τη νέα ηγεσία του ΠΑΣΟΚ εχθρικό προς οποιοδήποτε στέλεχος μετακόμισε στον ΣΥΡΙΖΑ. Ωστόσο θεωρούν ότι μπορούν να προσελκύσουν τους ψηφοφόρους. Σε πολλές περιπτώσεις οι ψηφοφόροι ψηφίζουν πρόσωπα και αυτό μπορεί να στοιχήσει στο ΠΑΣΟΚ αν συνεχίσει αυτό τον αποκλεισμό.

Η παραπάνω ανάλυση έγινε για να δείξει πόσο δύσκολο έργο έχει ο νέος πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ να αναδειχθεί ως η εναλλακτική πρόταση διακυβέρνησης της χώρας έναντι του ΣΥΡΙΖΑ. Τα αποτελέσματα των εκλογών του Ιουνίου του 2012 σε σχέση με αυτά του Μαΐου του 2012, δηλαδή με 5 βδομάδες διαφορά

Πάντως, δικαιολογημένα τους κατηγορούν για «προδοσία» με αντάλλαγμα το «υπουργιλίκι», διότι αυτό έγινε και γνώριζαν ότι έτσι θα το εκλάμβαναν όλοι. Αν πραγματικά πίστευαν ότι η μετακίνηση είχε καθαρά ιδεολογικά και πολιτικά χαρακτηριστικά, τότε θα έπρεπε να στηρίξουν το ΣΥΡΙΖΑ, χωρίς ανταλλάγματα. Θα ήταν τίμιο και ηθικό. Αλλά όπως έχω εξηγήσει στο κεφ. 5 του βιβλίου μου, *Βλάκες, Έξυπνοι και Απατεώνες*, που φέρει τον τίτλο, «Οι Μεγαλοαπατεώνες της Πολιτικής», ο καλός πολιτικός συμπεριφέρεται με αυτόν τον τρόπο, διαφορετικά δεν θα ήταν ένας καλός και πετυχημένος πολιτικός (Παπανίκος 2021γ). Και στο πνεύμα του βιβλίου μου, η χώρα αυτούς τους πολιτικούς χρειάζεται με ιδεολογική ευελιξία που προσαρμόζονται σε όλες τις περιστάσεις και τις αντιξοότητες.

δείχνουν ότι ένα μεγάλο μέρος του εκλογικού σώματος δεν ψηφίζει σύμφωνα με ιδεολογία και πολιτικά προγράμματα αλλά σύμφωνα με ποιο κόμμα έχει το ρεύμα να γίνει κυβέρνηση. Από το Μάιο του 2012 μέχρι τον Ιούνιο του 2012, ο ΣΥΡΙΖΑ κέρδισε σχεδόν 600 χιλιάδες ψήφους επιπλέον ενώ το ΠΑΣΟΚ έχασε 80 χιλιάδες ψήφους.

Ας διακινδυνεύσω μερικές εκτιμήσεις, που κάθε άλλο παρά επιστημονικές προβλέψεις μπορούν να θεωρηθούν. Τα πάντα θα κριθούν από τα αποτελέσματα των επόμενων βουλευτικών εκλογών. Με δεδομένο ότι η Νέα Δημοκρατία θα έρθει πρώτη, το σύστημα της απλής αναλογικής που υιοθέτησε ο ΣΥΡΙΖΑ, αφού κυβέρνησε με την ενισχυμένη επί πέντε συναπτά έτη, θα οδηγήσει σε επανάληψη των εκλογών με το σύστημα της ενισχυμένης αναλογικής που ήδη έχει υιοθετήσει η Νέα Δημοκρατία. Αν το ΠΑΣΟΚ έρθει δεύτερο στις πρώτες εκλογές με την απλή αναλογική, τότε στις δεύτερες εκλογές θα αυξήσει σημαντικά τα ποσοστά του όπως έγινε με το ΣΥΡΙΖΑ στις εκλογές του 2012. Φυσικά ο ΣΥΡΙΖΑ θα αυτοδιαλυθεί.

Αν έρθει τρίτο στις εκλογές της απλής αναλογικής, τότε θα είναι «μπρος γκρεμός και πίσω ρέμα». Δεν θα έχει καμία ελπίδα επιβίωσης. Θα έχει δύο επιλογές: να συνεργαστεί με τη Νέα Δημοκρατία ή να περιμένει τα αποτελέσματα των επόμενων εκλογών που θα γίνουν αμέσως κάτω από συνθήκες μεγάλης πόλωσης μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου κόμματος. Το ΠΑΣΟΚ θα συνθλιβεί για δεύτερη φορά και ίσως να είναι και η χαριστική βολή.

Οι πρώτες δημοσκοπήσεις φαίνεται να δίνουν μία άνοδο στο ΠΑΣΟΚ με το νέο αρχηγό του να είναι δεύτερος σε δημοφιλία, αλλά και ο αρχηγός του ΚΚΕ έχει πάντοτε μεγάλη δημοφιλία. Τους αρέσει ο αρχηγός αλλά δεν ψηφίζουν το κόμμα του. Είμαι βέβαιος ότι ο αρχηγός του ΚΚΕ θα έδινε τα πάντα για το αντίστροφο: να μην άρεσε αλλά να ψηφίζαν το κόμμα του.

Αναμένεται σκληρή μάχη μεταξύ ΠΑΣΟΚ και ΣΥΡΙΖΑ που σε ένα μεγάλο βαθμό θα είναι και μία μάχη λαϊκισμού. Όταν η μάχη δίνεται με όρους λαϊκισμού, ένα κεντροαριστερό κόμμα δεν μπορεί να τα βάλλει με τον σημερινό ΣΥΡΙΖΑ, που από τη φύση του είναι ένα πιο λαϊκίστικο κόμμα. Οψόμεθα!

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Παπανίκος ΓΘ (2014) *Η οικονομική κρίση της Ελλάδος: μία ταξική ανάλυση υπέρ των μνημονίων*. Διαθέσιμο εδώ: <http://www.atiner.gr/gtp/2014papbook.pdf>.
- Παπανίκος ΓΘ (2016) *Σχόλια επί των οικονομικών ανακοινώσεων του αξιότιμου αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης στη Θεσσαλονίκη στις 17 Σεπτεμβρίου 2016*. Διαθέσιμο εδώ: [http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2016-September\)-Mitsotakis.pdf](http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2016-September)-Mitsotakis.pdf).
- Papanikos GT (2015, January 26) *With Greece backing Euro but Syriza in government, another election may beckon*. *The Conversation and New Statesman*.
- Παπανίκος ΓΘ (2019) *Ανδρέας Γ. Παπανδρέου: οικονομολόγος και πρωθυπουργός*. Διαθέσιμο εδώ: [https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2019\)-Papandreou.pdf](https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2019)-Papandreou.pdf).
- Παπανίκος ΓΘ (2020) *Ο Ελληνικός Εμφύλιος της Δεκαετίας του 1940*. Αθήνα: Athens Institute for Education and Research (ATINER).
- Παπανίκος ΓΘ (2021α, 30 Οκτωβρίου) *Οι εκτιμήσεις για την εκλογή προέδρου του ΠΑΣΟΚ στις επικείμενες εκλογές στις 5 ή και 12 Δεκεμβρίου 2021*. Κείμενο Εργασίας. Διαθέσιμο εδώ: <https://www.atiner.gr/gtp/Pasok-Esokammatikes-Ekloges-2021.pdf>.
- Παπανίκος ΓΘ (2021β, 13 Δεκεμβρίου) *Ο νέος πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ μπορεί να μπει στη βουλή*. Διαθέσιμο εδώ: [https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2021\)-PASOK-Leader.pdf](https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2021)-PASOK-Leader.pdf).
- Παπανίκος ΓΘ (2021γ) *Έξυπνοι, βλάκες και απατεώνες*. Αθήνα: Athens Institute for Education and Research (ATINER).

Αγγλική

- Colonescu C (2022) Measures of populism in the CHES 2017 dataset. *Athens Journal of Social Sciences* 9(2): 95–114.
- Papanikos GT (2022a) The use of primaries by political parties: the case of PASOK in 2021. *Athens Journal of Social Sciences* 9(2): 201–222.
- Papanikos GT (2022b) Essays on democracy and politics: an introduction to the special issue of the Athens Journal of Social Sciences. *Athens Journal of Social Sciences* 9(2): 89–94.